

KÜLTÜREL
HAKLAR

Fribourg Bildirgesi

<i>Konular</i>	<i>Gerekçe</i>
1 <i>Temel İlkeler</i>	İlkeler ve Tanımlar
2 <i>Tanımlar</i>	
3 <i>Kimlik ve Kültürel Miras</i>	Kültürel Haklar
4 <i>Kültürel Topluluklara Atf</i>	
5 <i>Kültür Hayatına Erişim ve Katılım</i>	
6 <i>Eğitim ve Öğretim</i>	
7 <i>Bilgi ve İletişim</i>	
8 <i>Kültürel İşbirliği</i>	
9 <i>Demokratik Yönetişim İlkeleri</i>	Uygulama
10 <i>Ekonomi ile Bütünleşme</i>	
11 <i>Kamu Sektöründeki Aktörlerin Sorumluluğu</i>	
12 <i>Uluslararası Kuruluşların Sorumluluğu</i>	

KÜLTÜREL HAKLAR

Fribourg Bildirgesi

(1) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni, insan haklarına ilişkin iki Birleşmiş Milletler Uluslararası Sözleşmesini, UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi'ni ve diğer ilgili evrensel ve bölgesel belgeleri *anımsayarak*;

(2) İnsan haklarının evrensel, bölünmez ve birbirine bağlı olduğunu ve kültürel hakların diğer insan hakları gibi insan onurunun bir ifadesi ve ön koşulu olduğunu yeniden *teyit ederek*;

(3) Kültürel hak ihlallerinin, şiddetin, savaşların ve terörizmin başlıca nedenlerinden olan kimlik temelli gerilimlere ve çatışmalara yol açtığına *inanarak*;

(4) Kültürel haklar etkili bir şekilde uygulanmadığı sürece, kültürel çeşitliliğin gerçekten korunamayacağına *eşit derecede inanarak*;

(5) Günümüzde tanınan tüm insan haklarının kültürel boyutunun dikkate alınması gerektiğini *göz önünde bulundurarak*;

(6) Çeşitlilik ve kültürel haklara saygının, insan haklarının bölünmezliğine dayanan sürdürülebilir kalkınmanın meşruiyeti ve tutarlılığında çok önemli bir faktör olduğunu *da göz önünde bulundurarak*;

(7) Kültürel hakların öncelikle azınlıkların ve yerli halkların hakları bağlamında ileri sürüldüğünü ve bu hakların evrensel bir şekilde, özellikle de en yoksun olanlar bakımından güvence altına alınmasının zorunlu olduğunu *gözlemleyerek*;

(8) Kültürel hakların insan hakları sistemi içindeki konumunun açıklığa kavuşturulmasının yanı sıra bu hakların doğasının ve bu hakların ihlalinin sonuçlarının daha iyi anlaşılması, kültürel hakların kültürel göreliliği desteklemek ve toplulukları birbirine düşürme bahanesi olarak kullanılmasını önlemenin en iyi yolu olduğunu *göz önünde bulundurarak*;

(9) Ayrıca, bu Bildirge’de ifade edildiği üzere, kültürel hakların hâlihazırda çok sayıda insan hakları belgesinde dağılmış bir şekilde tanındığını ve bu hakların görünürlüğünü ve tutarlılığını sağlamak ve tam olarak gerçekleştirilmelerini güvence altına almak üzere bu hakların bir araya getirilmesinin önemli olduğunu göz önünde bulundurarak;

Kültürel haklarla ilgili bu Bildirge’yi yerel, ulusal, bölgesel ve evrensel düzeylerde kültürel hakların tanınmasını ve uygulanmasını teşvik etmek amacıyla üç sektördeki aktörlere sunuyoruz: Kamu (devletler ve onların kurumları), sivil toplum (hükümetler dışı örgütler ve diğer kâr amacı gütmeyen dernek ve kurumlar) ve özel (işletmeler).

Madde 1 (Temel İlkeler)

Bu Bildirge'de belirtilen haklar insan onuru için esastır. Bu nedenle, insan haklarının ayrılmaz bir parçasını oluştururlar ve evrensellik, bölünmezlik ve karşılıklı bağlılık ilkelerine göre yorumlanmaları gerekir. Bu nedenle şu temel ilkelere dayanır:

- a.** Bu haklar, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, inanç, köken, ulusal ya da etnik köken, sosyal köken ya da statü, doğum ya da kişinin kültürel kimliğini üzerine inşa ettiği tüm diğer durumlar gibi herhangi bir ayrımcılık olmaksızın güvence altına alınır;
- b.** Hiç kimseye, bu Bildirge'de belirtilen hakların kullanılması veya kullanılmamasının sonucu olarak hiçbir şekilde zarar verilemez ya da ayrımcılığa maruz bırakılamaz;
- c.** Hiç kimse bu hakları, Evrensel Beyanname'de veya diğer insan hakları belgelerinde tanınan başka bir hakkı zedelemek için kullanamaz;
- d.** Kültürel hakların kullanılması, yalnızca uluslararası insan hakları belgelerinde öngörülen sınırlamalara tabidir. Bu Bildirge'deki hiçbir hüküm, kültürel hakların gerçekleştirilmesine daha elverişli olan ve ulusal mevzuat ya da uygulamada ya da uluslararası hukukta yer alabilecek hükümleri etkilemez;
- e.** Bir insan hakkının etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi, yukarıda sıralanan temel ilkeler ışığında kültürel boyutlarının dikkate alınmasını gerektirir.

Madde 2 (Tanımlar)

Bu Bildirge'nin amaçları doğrultusunda başlıca tanımlar şunlardır:

- a.** "Kültür" terimi, bir kişinin veya grubun insan olduğunu ifade etmeye yarayan değerleri, inançları, kanıları, dilleri, bilgiyi ve sanatları, gelenekleri, kurumları ve onların yaşam biçimlerinin yanı sıra varlıklarına ve gelişimlerine verdikleri anlamı kapsar;
- b.** "Kültürel kimlik" ifadesi, bir kişinin, tek başına veya başkalarıyla birlikte topluluk içinde kendini tanımladığı veya oluşturduğu, iletişim kurduğu ve onurlu bir şekilde tanınmayı istediği tüm kültürel referansların toplamı olarak anlaşılmaktadır;
- c.** "Kültür topluluğu", korumak ve geliştirmek istedikleri ortak bir kültürel kimlik oluşturan referansları paylaşan bir insan grubunu ifade eder.

Madde 3 *(Kimlik ve Kültürel Miras)*

Herkes, tek başına veya başkalarıyla birlikte topluluk halinde, şu haklara sahiptir:

- a.** Farklı ifade araçlarının çeşitliliği arasında seçim yapmak ve kişinin kültürel kimliğine saygı göstermek. Bu hak, özellikle düşünce, vicdan, din, kanaat ve ifade özgürlükleri bağlamında kullanılır;
- b.** Kendi kültürünü ve tüm çeşitliliğiyle insanlığın ortak mirasını oluşturan kültürleri bilmek ve saygı duymak. Bu, söz konusu değerler ortak miras için gerekli olduğundan özellikle insan hakları ve temel özgürlükler hakkında bilgi sahibi olma hakkını ifade eder;
- c.** Özellikle eğitim ve bilgi edinme haklarından yararlanarak, farklı kültürlerin ifadesini oluşturan ve hem şimdiki hem de gelecek nesiller için kaynak olan kültürel miraslara erişmek.

Madde 4 *(Kültürel Topluluklara Atıf)*

- a.** Herkes, sınırlara bakılmaksızın, kendini bir veya birkaç kültürel topluluk içinde tanımlamayı veya tanımlamamayı seçme ve seçimlerini değiştirme konusunda özgürdür;
- b.** Hiç kimseye iradesi dışında bir kültürel kimlik dayatılamaz veya hiç kimse kültürel bir topluluk içinde asimile edilemez.

Madde 5 *(Kültür Hayatına Erişim ve Katılım)*

- a.** Herkes, birey olarak veya başkalarıyla birlikte topluluk halinde, sınırlara bakılmaksızın, kendi seçimi olan faaliyetlerle kültür hayatına özgürce erişme ve katılma hakkına sahiptir.
- b.** Bu hak özellikle şunları içerir:
 - Kişinin, kamusal alanda veya özel olarak, kendi seçtiği dil(ler)de ifade etme özgürlüğü;
 - Bu Bildirge’de tanınan haklara uygun olarak, kendi kültürel pratiklerine sahip olma ve özellikle ürün ve hizmetlerinin kullanımı ve üretimi alanında kendi kültürel kaynaklarının geliştirilmesine dayalı bir yaşam biçimini sürdürme özgürlüğü;

- Bilgiyi ve kültürel ifadeleri geliştirme ve paylaşma, araştırma yapma ve farklı yaratım biçimlerine katılma ve bunlardan yararlanma özgürlüğü;
- Kendi kültürel faaliyetlerinden kaynaklanan eserlerle bağlantılı maddi ve manevi çıkarların korunması hakkı.

Madde 6

(Eğitim ve Öğretim)

Eğitim hakkının genel çerçevesinde herkes, yaşamı boyunca, tek başına veya başkalarıyla birlikte topluluk içinde, temel eğitim ihtiyaçlarına karşılık olarak, başkalarının haklarına ve kültürel çeşitliliğe saygı göstererek kültürel kimliğinin özgür ve tam olarak gelişmesine katkıda bulunacak eğitim ve öğretim hakkına sahiptir. Bu hak özellikle şunları içerir:

- a. İnsan hakları eğitimi ve bilgisi;
- b. Bireyin kendi dilinde ve diğer dillerin özgürlüğünün yanı sıra, kendi kültürü ve diğer kültürlerle ilgili bilgileri öğretme ve öğrenme özgürlüğü;
- c. Ebeveynin çocuğun yetenekleri temelinde düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı göstererek kendi inançlarına uygun olarak çocuklarının din ve ahlak eğitimini sağlama özgürlüğü;
- d. Eğitim alanında uluslararası kabul görmüş norm ve ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumların devletin öngördüğü asgari kurallara uyması koşuluyla, kamu otoriteleri tarafından yönetilenler dışındaki eğitim kurumlarını kurma, yönetme ve bunlara erişme özgürlüğü.

Madde 7 (Bilgi ve İletişim)

Sanatsal özgürlük de dahil, fikir ve bilgi edinme özgürlüğünün yanı sıra ifade özgürlüğüne dair hakların genel çerçevesinde ve kültürel çeşitliliğe saygı ile herkes, tek başına veya topluluk içinde başkalarıyla birlikte, kültürel kimliğinin tümüyle gelişimine katkı yapan özgür ve çoğulcu bilgiye sahip olma hakkına sahiptir. Sınırlar ne olursa olsun kullanılabilen bu hak, özellikle şunları içerir:

- a. Bilgiyi arama, alma ve verme özgürlüğü;
- b. Tüm bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla üretimine veya yayılmasına katkıda bulunmak üzere kendi seçtiği dil(ler)de çoğulcu bilgiye katılma hakkı;
- c. Bu Bildirge'de ifade edilen haklara tam saygı duyarak, kültürlerle ilgili hatalı bilgilere karşılık verme hakkı.

Madde 8 (Kültürel İşbirliği)

Herkes, tek başına veya topluluk içinde başkalarıyla birlikte, demokratik usullere göre aşağıdakilere katılma hakkına sahiptir:

- Üyesi buldukları toplulukların kültürel gelişimi;
- Kendisini ilgilendiren ve kültürel haklarının kullanılması üzerinde etkisi olan kararların hazırlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesi;
- Farklı düzeylerde kültürel iş birliğinin geliştirilmesi.

Madde 9 (Demokratik Yönetişim İlkeleri)

Bu Bildirge'de ifade edilen haklara saygı duyulması, korunması ve yerine getirilmesi, her kişi ve toplum için yükümlülük anlamı taşır. Kamu, özel ve sivil, üç farklı sektördeki aktörlerin demokratik yönetim çerçevesinde, aşağıdaki amaçlarla etkileşimde bulunma ve gerekirse inisiyatif alma konusunda özel bir sorumluluğu vardır:

- a. Özellikle sosyal statüleri veya azınlığa mensup olmaları dolayısıyla en dezavantajlı durumda olanlar için kültürel haklara saygı gösterilmesi ve bunların gerçekleştirilmesini güvence altına almak üzere danışma ve katılım araçlarının geliştirilmesi;
- b. Özellikle doğru haber alış hakkının etkileşimli olarak kullanılmasının güvence altına alınması bakımından kültürel hakların sosyal, ekonomik ve siyasal alanlardaki tüm aktörler tarafından göz önüne alınması;
- c. Özellikle kültürel haklar olmak üzere, tüm insan hakları anlayışı ve saygısı konusunda personellerin eğitilmesi ve kamuda bilinirliğinin sağlanması;
- d. Çeşitlilik yoluyla evrenselliğin geliştirilmesi ve bu hakların tek başına veya topluluk halinde başkalarıyla birlikte herkes tarafından sahiplenilmesini teşvik etmek amacıyla tüm insan haklarının kültürel boyutlarının belirlenmesi ve dikkate alınması.

Madde 10 (Ekonomi ile Bütünleşme)

Kamu, özel ve sivil sektörlerdeki aktörler, kendilerine özgü yetki ve sorumluluklar çerçevesinde aşağıdakileri yerine getirmelidir:

- a. Değer, kimlik ve anlam taşıyan kültürel ürün ve hizmetlerin yanı sıra , yaşam biçimleri ve diğer kültürel ifadeler üzerinde önemli bir etkiye sahip oldukları ölçüde diğer tüm ürünlerin,

bu Bildirge’de ifade edilen haklara zarar vermeyecek şekilde tasarlanmasını, üretilmesini ve kullanılmasını sağlamak;

- b. Ürün ve hizmetlerin kültürel uygunluğunun, yoksulluk, tecrit veya ayrımcılığa uğrayan bir gruba ait olma nedeniyle dezavantajlı durumdaki kişiler için çoğu kez hayati önem taşıdığını göz önünde bulundurmak.

Madde 11 (*Kamu Sektöründeki Aktörlerin Sorumluluğu*)

Devletler ve kamu sektöründeki diğer aktörler, kendilerine özgü görev ve sorumlulukları çerçevesinde aşağıdakileri yerine getirmelidir:

- a. Bu Bildirge’de tanınan hakları ulusal mevzuatlarına ve uygulamalarına dahil etmek;
- b. Bu Bildirge’de belirtilen haklara eşit koşullarda saygı göstermek, onları korumak ve yerine getirmek ile eldeki kaynaklarının azami bir miktarını bu hakların tam olarak kullanılmasını sağlamak üzere tahsis etmek;
- c. Tek başına veya topluluk içinde başkalarıyla birlikte kişinin kültürel haklarının ihlal edildiğini iddia eden herkesin etkili çözüm yollarına, özellikle adli çözüm yollarına erişebilmesini sağlamak;
- d. Bu uygulama için gerekli olan uluslararası işbirliği araçlarını, özellikle ilgili uluslararası kuruluşlar içindeki etkileşimlerini yoğunlaştırarak güçlendirmek

Madde 12 (*Uluslararası Kuruluşların Sorumluluğu*)

Uluslararası kuruluşlar, kendi özel görev ve sorumlulukları çerçevesinde aşağıdakileri yapmalıdırlar:

- a. Tüm faaliyetlerinde kültürel hakların ve diğer insan haklarının kültürel boyutunun sistematik olarak dikkate alınmasını garanti altına almak;
- b. Kültürel hakların tüm ilgili enstrümanlara ve izleme mekanizmalarına tutarlı ve aşamalı olarak entegre edilmesini sağlamak;
- c. Değerlendirme ve izleme amacıyla şeffaf ve etkili ortak mekanizmaların geliştirilmesine katkıda bulunmak.

7 Mayıs 2007’de Fribourg’da kabul edilmiştir.

Deklarasyonu hazırlamaktan sorumlu **Çalışma Grubu** veya "Fribourg Grubu" aşağıdakilerden oluşur:

Taïeb Baccouche, Arab Institute of Human Rights and University of Tunis (Tunus Arap İnsan Hakları Enstitüsü ve Tunus Üniversitesi) ; Mylène Bidault, Universities of Paris and Geneva (Paris ve Cenevre Üniversiteleri) ; Marco Borghi, University of Fribourg (Fribourg Üniversitesi) ; Claude Dalbera (Danışman), Ouagadougou ; Emmanuel Decaux, University of Paris II (Paris II Üniversitesi) ; Mireille Delmas-Marty, Collège de France, Paris; Yvonne Donders, University of Amsterdam (Amsterdam Üniversitesi); Alfred Fernandez, OIDEI, Geneva (International Organization for the Right of Education and Freedom of Education, Uluslararası Eğitim Hakkı ve Eğitim Özgürlüğü Örgütü, Cenevre); Pierre Imbert, former Director of Human Rights at the Council of Europe, Strasbourg (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Eski Direktörü, Strasbourg) ; Jean-Bernard Marie, CNRS, University R. Schuman Strasbourg (CNRS, Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi, R. Schuman Üniversitesi, Strasbourg) ; Patrice Meyer-Bisch University of Fribourg (Fribourg Üniversitesi) ; Abdoulaye Sow, University de Nouakchott (Nouakchott Üniversitesi) ; Victor Topanou, UNESCO Chair, University of Abomey Calavi, Cotonou (UNESCO Kürsüsü Başkanı, Abomey Üniversitesi Calavi, Cotonou).

Pek çok başka gözlemci ve araştırmacı da metnin hazırlanmasına katkıda bulunmuştur.

Bu Bildirge'yi destekleyen kişi ve kurumların listesine şuradan ulaşılabilir: <https://www.unifr.ch/ethique/en/>

Bildirge, kişisel veya kurumsal olarak ona katılmak isteyen herkese yöneliktir.

Ek bilgiler, yorumlar, özet belgeler, çalışma belgeleri ve araştırma özetleri *Observatory of Diversity and Cultural Rights (Çeşitlilik ve Kültürel Haklar Gözlemevi)* web sitesinden ulaşılabilir.

Neden Kültürel Haklar Bildirgesi?

İnsan haklarına ilişkin çok sayıda normatif aracın bulunduğu ancak bunların her zaman tutarlı olmadığı bir zamanda, yeni bir metin önermek uygun görünmeyebilir. Ne var ki, ihlallerin sürüp gittiği mevcut ve potansiyel çatışmaların büyük ölçüde kültürel hak ihlallerinden kaynaklandığı ve birçok kalkınma stratejisinin bu hakları ihmal ederek yetersiz kaldığı göz önüne alındığında, kültürel hakların marjinalleştirilmesinin bir sonucu olarak insan haklarının bölünmezliği ve evrenselliği, hâlâ zarar görmektedir.

Kültürel çeşitliliğin korunmasına dair yakın zamandaki gelişme, yalnızca tüm insan haklarının bölünmezliği ve birbirine bağımlılığına bağlı görecelilikten kaçınma girişimi ve daha spesifik kültürel hakların önemini açıklığa kavuşturarak anlaşılabilir.

Bu Bildirge, pek çok belgede dağınık bir şekilde de olsa, halihazırda tanınmış olan hakları biraraya getirir ve onları tanımlar. Bu kültürel hakların yanısıra diğer insan haklarının kültürel boyutunun altını çizmek üzere bir açıklığa kavuşturma gereklidir.

Önerilen metin, İsviçre'deki Fribourg Üniversitesi Disiplinlerarası Etik ve İnsan Hakları Enstitüsü'nden çıktığı için "Fribourg Grubu" olarak bilinen uluslararası çalışma grubu tarafından UNESCO¹ için hazırlanan belgenin yeni, tümüyle elden geçirilmiş bir versiyonudur. Çok farklı arka planlardan gelen aktörlerle yapılan kapsamlı bir tartışmanın sonucu olan bu Bildirge, ifade ettiği haklar, özgürlükler ve sorumlulukların gelişmesini sağlamak üzere çalışmak arzusunda olan kişiler, topluluklar, kurumlar ve örgütlere yöneliktir.

[“Fribourg Declaration on Cultural Rights”](#) (2007)

İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi (KPY) bünyesinde çevrilmiştir.

Çeviri: İzabel Aydın, Muhammed Furkan Çalışan

Redaksiyon: Miyase Çelen, Serhan Ada

¹ *Les droits culturels. Projet de déclaration (Kültürel Haklar Bildirge Taslağı)*. P. Meyer-Bisch (éd.), 1998, Paris / Fribourg, Unesco, / Editions universitaires.